

**Jan Janicki, Bogusław Nadolski,
Grzegorz Okroy, Stefan Koperek**

Biuletyn liturgiczny

Collectanea Theologica 51/2, 79-94

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIULETYN LITURGICZNY

Zawartość: I. DOKUMENTY ODNOWY. 1. Modlitwy nad darami okresu Wielkiego Postu w Mszałe Rzymskim Pawła VI. — 2. Instrukcja *Inaestimabile donum* w sprawie niektórych norm dotyczących misterium Eucharystii. II. WSPÓLNOTA LITURGICZNA. 1. Święcenie niedzieli. — 2. Liturgia w Taizé*.

I. DOKUMENTY ODNOWY

1. Modlitwy nad darami okresu Wielkiego Postu
w Mszałe Rzymskim Pawła VI

Analiza modlitw nad darami (*super oblata*) okresu liturgicznego Wielkiego Postu, zmierza do ukazania problematyki Ofiary eucharystycznej widzianej w perspektywie tematyki wielkopostnej. Chodzi głównie o podkreślenie tych elementów, które w sposób szczególnie charakterystyczny okres Wielkiego Postu, ukazując w ten sposób odnowiony kontekst liturgiczny, sprawowanej w tym okresie roku liturgicznego, Eucharystii.

Dla właściwego odczytania powyższej problematyki, należy pamiętać o najważniejszych orientacjach Wielkiego Postu, zasadniczo ukierunkowanego w stronę Tajemnicy paschalnej. W Rzymie ten okres czasu był przygotowaniem „pokutników” do uroczystego pojednania w Wielki Czwartek; był przeznaczony dla katechumenów sposobiących się do przyjęcia „paschalnego” chrztu; dla całego zaś ludu chrześcijańskiego był głębokim i bardziej autentycznym przygotowaniem do corocznie, uroczyste obchodzonej Paschy, świąt Zmartwychwstania.

Okres Wielkiego Postu był zatem czasem pokuty, czasem „chrzcielnym” i czasem bardziej intensywnego życia chrześcijańskiego¹. Był to okres liturgiczny szczególnie bogaty w formularze mszalne, mając przywilej posiadania własnego formularza na każdy dzień. Jednakże, zaznaczmy na początku, niektóre dni posiadały formularze własne, w których przeważała treść tematycznie uboga, bazująca na teologii „negatywnej” i mało wrażliwa na mentalność współczesnego człowieka. To było też powodem, dla którego, także i liczne teksty modlitw nad darami zostały poprawione, uzupełnione, a — kiedy zachodziła potrzeba — modlitwy wielkopostne z poprzedniego Mszału, zostały wyeliminowane, a ich miejsce zajęły formularze pochodzące ze starożytnych sakramentarzy². We wszystkich tych nowych modlitwach daje się za-

* Redaktorem niniejszego biuletynu jest ks. Bogusław Nądolski TChr., Poznań.

¹ Por. A. Chavasse, *Il ciclo pasquale*, w: A. G. Martimort, *La Chiesa in preghiera. Introduzione alla Liturgia*, Roma² 1966, 781; A. Nocent, *Teologia liturgica della Quaresima*, Rivista Liturgica (=RL) 60 (1973) 7—9.

² W porównaniu do Mszału poprzedniego, liczba modlitw *super oblata* wielkopostnych, pozostała ta sama. Jednakże dokonano niejako zmiany „jakościowej”: na 45 modlitw 17 zostało wziętych z sakramentarzy starożytnych; pozostałe, po dokonaniu różnych zmian, pochodzą z Mszału Piusa V. Zaznaczmy, że zupełnie nowe modlitwy nad darami są następujące: (przy cytowaniu modlitw Mszału Pawła VI posługujemy się następującym skró-

uważyć wyraźnie, tendencję do wzbogacenia spojrzenia Kościoła na Wielki Post.

Sobór Watykański II uważa czas Wielkiego Postu za okres przygotowania do obchodzenia misterium paschalnego poprzez przypomnienie chrztu lub też — w wypadku katechumenów — przygotowanie do niego oraz przez pokutę (por. KL 109). Ten podwójny charakter Wielkiego Postu odnajdujemy, odpowiednio „rozbudowany”, w tematyce modlitw nad darami. Chcąc wzbogacić modlitwę Kościoła o nowe treści, wskazane przez Vaticanum II, zrezygnowano w reformie Mszału z modlitw o treść dość ogólnej, bądź np. z bardzo często powtarzającym się tematem *Ietunium, ieiuniantes*, monotonię powracającym w tekstach wielkopostnych. Było to pewne ryzyko zredukowania perspektywy ascezy wielkopostnej do rezygnacji tylko okresowej z pokarmów, zwłaszcza mięsnych. Nowy Mszał, który nierzadko przejmuje modlitwy nad darami ze wcześniejszych istniejących formularzy, a tam, gdzie zachodzi konieczność, dokonuje stosownych poprawek, używając słów i wyrażen ukazujących szersze perspektywy. Nawrócenie, wolność od przywiązania do rzeczy materialnych, poznanie prawdziwych ideałów, przechodzenie od „starości” do „nowości” życia, udział w tajemnicach wiary z czystym sercem jako wyraz postawy wielkopostnej, rola chrztu odradzającego do życia wiecznego oraz znaczenie Ofiary eucharystycznej — oto mozaika „nowych”, ciągle aktualnych tematów Wielkiego Postu i całego życia chrześcijanina.

I. Teologia Eucharystii w modlitwie wielkopostnej Kościoła

Modlitwa nad darami (*super oblata*), która jest modlitwą kończącą przygotowanie darów, a zarazem stanowiącą wprowadzenie do Modlitwy eucharystycznej,³ ukazuje bogactwo teologiczne sprawowanej Eucharystii, wzbogacając jednocześnie tematykę poszczególnych okresów roku liturgicznego.

Analizę modlitw nad darami Wielkiego Postu rozpoczniemy od syntetycznego przedstawienia najważniejszych aspektów teologiczno-doktrynalnych Eucharystii, a następnie poświęcimy uwagę kontekstowi wielkopostnemu, w którym jest sprawowana Eucharystia.

1. Teologiczno-doktrynalne aspekty Eucharystii

Ofiara Chrystusa ustanowiona na Ostatniej Wieczerzy, a uobecniana dzisiaj sakramentalnie, jest jedyną ofiarą (*sacrificium singulare*), która wyjednuje u Bożego miłosierdzia przebaczenie grzechów.⁴ Eucharystia, „zbawienna ofiara” oczyszcza nas z grzechów⁵; broni przed wszelkimi niebezpieczeństwami⁶; uwalnia od ziemskich, złych przywiązań⁷; „święte tajemnice” przyspo-

tem: MR=Mszał Rzymski, wydanie typiczne z roku 1970; podana przy tym liczba oznacza stronę w tym wydaniu Mszału): MR: 186, 187, 188, 191, 194, 198, 205, 207, 208, 210, 211, 216, 218, 223, 235, 236, 237.

³ *Wprowadzenie ogólne do Mszału Rzymskiego* (=WOMRz), 53 — Tłum. polskie w: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne* (=PPK), zebrał i przetłumaczył ks. Edward Sztáfrowski, Warszawa 1975, t. VI, z. 2, 231.

⁴ MR 235 — Niedziela Palmowa. Por. także: MR 181 — czwartek po Popielcu; MR 186 — poniedziałek 1 tyg. Wielkiego Postu (=WP); MR 192 — II niedziela WP, MR 200 — III niedziela WP.

⁵ MR 203 — wtorek 3 tyg. WP. Por. także: MR 213 — czwartek 4 tyg. WP; MR 214 — piątek 4 tyg. WP; MR 216 — V niedziela WP; MR 219 — wtorek 5 tyg. WP; MR 203 — wtorek 3 tyg. WP.

⁶ MR 204 — środa 3 tyg. WP.

⁷ MR 195 — wtorek 2 tyg. WP; MR 194 — poniedziałek 2 tyg. WP.

sabiają nas do przyjęcia uzdrawiającej łaski⁸. Ofiara eucharystyczna, składana przez oddany Bogu Kościół, jest sakramentem dającym zbawienie⁹; przez tę ofiarę, Bóg w swojej ogromnej dobroci przywraca nam zbawienie¹⁰, dzieło zbawienia, które Bóg sprawia skutecznym w nas przez eucharystyczną ofiarę, przynosi je także dla całego świata¹¹. Kościół, sprawując Eucharystię, rozszerza spojrzenie ze wspólnoty liturgicznej na całą wspólnotę ludzką, składając tę ofiarę z żywą wiarą za zbawienie świata¹².

Celebrowana przez Kościół Eucharystia sprawia skutki odkupienia i prowadzi do zbawienia¹³; aktualizacja zatem ofiary Chrystusa i „dokonywanie” się dzieła naszego odkupienia¹⁴, uwiecznia się na wszystkie wieki, aż do przyjścia Pana.¹⁵

Ofiara eucharystyczna jest określaną, charakterystycznym dla modlitwy nad darami, wyrażeniem *sancta commercia* — „święta wymiana”, która dokonuje się w tej ofierze¹⁶. Ofiarujemy Bogu dary, które on sam dał nam dla podtrzymania naszego życia doczesnego; Bóg przyjmuje te dary w czasie ofiary eucharystycznej i przemienia je, aby dawały nam życie wieczne, aby stały się lekarstwem na wieczność.¹⁷ W sprawowaniu zatem Eucharystii aktualizuje się „wymiana”, która dokonała się pomiędzy Bogiem i człowiekiem we Wcieleniu Syna Bożego; teologię tej „świętej wymiany” uwypuklają w syntetycznych stwierdzeniach modlitwy *super oblata*, podkreślając ruch „wstępujący” i „zstępujący”, którego Eucharystia jest obecnie centrum.¹⁸

Bóg, który przyjmuje ofiarę swoich wiernych, dając jednocześnie możliwość uczestniczenia w świętych darach, doprowadza do „pełni” tych darów; sprawia, że ta sakramentalna ofiara przynosi nam życie wieczne.¹⁹ Eucharystia daje nam udział w życiu wiecznym (Kl 47). Wymiar eschatologiczny sprawowanej Eucharystii ukazuje się zatem wyraźnie w modlitwach nad darami Wielkiego Postu.

2. Msza święta — *sacrificium observantiae quadragesimalis*

Ofiara eucharystyczna, sprawowana przez wiernych Kościoła w czasie Wielkiego Postu, jest nazwana *sacrificium observantiae quadragesimalis* — „ofiara wielkopostnej pokuty, ofiara składana w czasie czterdziestodniowej pokuty”²⁰. Tym samym ukazuje się „kontekst” określonego momentu życia chrześcijanina, w którym jest sprawowana Eucharystia. Terminami bowiem *observantia, exercitatio quadragesimalis* określa się aktywność pokutną i wysiłek religijny chrześcijan, którzy są gotowi, by właściwie i godnie przeżywać tajemnicę paschalną Chrystusa i swoją osobistą. Modlitwy nad darami ukazują taką postawę, jako najbardziej odpowiednią dla tego okresu roku

⁸ MR 191 — sobota 1 tyg. WP.

⁹ MR 202 — poniedziałek 3 tyg. WP; MR 206 — piątek 3 tyg. WP; MR 212 — środa 4 tyg. WP.

¹⁰ MR 190 — piątek 1 tyg. WP.

¹¹ MR 221 — czwartek 5 tyg. WP.

¹² MR 208 — IV niedziela WP.

¹³ MR 199 — sobota 2 tyg. WP.

¹⁴ Por. KK 3.

¹⁵ Por. KL 47.

¹⁶ MR 196 — środa 2 tyg. WP.

¹⁷ MR 188 — środa 1 tyg. WP; por. także: MR 187 — wtorek 1 tyg. WP; MR 211 — wtorek 4 tyg. WP; MR 220 — środa 5 tyg. WP.

¹⁸ Por. M. Magrassi, *Antico e nuovo nell'eucologia del Messale rinnovato*, w: *Il nuovo Messale. Atti della XXII Settimana Liturgica Nazionale*, Padova 1972, 49.

¹⁹ MR 237 — Wielki Wtorek; MR 236 — Wielki Poniedziałek.

²⁰ MR 182 — Piątek po Popielcu.

liturgicznego: składana ofiara w czasie wielkopostnej pokuty, ma sprawić abyśmy stali się oddanymi sercem Bogu („miłymi Bogu”) oraz udziela nam siły do ochotniejszego praktykowania wyrzeczeń.²¹ Bóg uświęca nasze wyrzeczenia, aby podejmowane przez wiernych wielkopostne dzieła pokutne przyczyniały się do wewnętrznej przemiany.²²

Oddane Bogu serca, ochotniejsze praktykowanie wyrzeczeń, czyny zewnętrzne, pokutne, odpowiadające prawdziwej wewnętrznej przemianie — to główne aspekty wielkopostnej pokuty, pozwalające dostrzec istotę praktyk pokutnych Wielkiego Postu. To pomaga jednocześnie podjąć konkretny wysiłek, by właściwie przeżyć ten okres roku liturgicznego. To też stanowi ofiarę wielkopostną Kościoła, jak sugerują teksty modlitw *super oblata*, nazywając Eucharystię, sprawowaną w tym czasie, *sacrificium observantiae quadragesimalis*.

II. Teologia czasu wielkopostnego

Analiza modlitw nad darami Wielkiego Postu pozwala zauważyć nie tylko całe bogactwo teologii Eucharystii, ale także ukazuje spojrzenie modlącego się Kościoła na okres roku liturgicznego, w którym sprawuje się ofiarę eucharystyczną. Stanowi to bardzo cenne uzupełnienie teologii „kolekty”, która wyraża charakter sprawowanej liturgii; modlitwa nad darami, skoncentrowana w zasadzie na akcji „offertorialnej”, podkreśla jednocześnie związek przygotowywanych darów i ofiary z rokiem liturgicznym.²³ Uchwycenie głównych tematów wielkopostnych, pozwala na głębsze zrozumienie tego czterdziestodniowego okresu czasu przygotowania na święta Paschy.

1. Aspekt zewnętrzny pokuty wielkopostnej

Rozpoczynając — uroczystym sprawowaniem liturgii eucharystycznej — okres Wielkiego Postu modlitwa nad darami Środy Popielcowej podaje charakterystyczne określenie tego okresu roku liturgicznego. Wielki Post jest czasem pełnienia dzieł pokuty i miłosierdzia (miłości) *paenitentiae caritatisque labores*, które ułatwiają pokonanie naszych wad i oczyszczenie z grzechów, umożliwiając zjednoczenie się z Męką Syna Bożego.²⁴ Eucharystia winna być zatem sprawowana w atmosferze realizowanej pokuty i miłości, ogłoszanych tutaj jako program rozpoczynającego się Czterdziestodniowego Przygotowania. Definicja dotychczasowa Wielkiego Postu (poprzedniego Mszału) *cum epularum restrictione carnalium* („ujmując pożywienia ciała”)²⁵ stawała się nieco przesadną i nieodpowiednią, ponieważ sam post, rozumiany jako powstrzymywanie się od spożywania pokarmów mięsnych, przestał już stanowić cechę charakterystyczną tego okresu roku liturgicznego. Inne bowiem aspekty Wielkiego Postu, bardzo istotne, nie znajdowały odpowiedniego zaakceptowania, jak chociażby te, o których mówi *super oblata* Środy Popielcowej: aktywność pokutna i pełnienie dzieł miłosierdzia. Te sprawy, stanowiące odnowione spojrzenie Kościoła, zostały z naciskiem podkreślone w konstytucji apostołskiej Pawła VI *Paenitemini*.²⁶ Modlitwa Kościoła obejmuje

²¹ Tamże.

²² MR 197 — czwartek 2 tyg. WP.

²³ Por. WOMRz 32 i 53 (tłum. pol., w: PPK, t. VI, z. 2, 219 i 231).

²⁴ MR 180. Modlitwa *super oblata* Środy Popielcowej w aktualnym Mszału rzymskim, znajdowała się poprzednio w formularzu I Niedzieli W. Postu. Siusznie zatem — zgodnie z jej tematyką — wróciła do formularza Mszy św. na rozpoczęcie W. Postu tzn. na Środę Popielcową.

²⁵ Por. modlitwę „sekrete” I niedzieli W. Postu Mszału Piusa V.

swym spojrzeniem człowieka w jego „pełnym” wymiarze; nie zostaje pominięty żaden z aspektów życia ludzkiego. Modlitwa nad darami liturgii wielkopostnej chce przypomnieć, że prawdziwa praktyka pokutna musi obejmować człowieka całego; nie może zatem pominąć, bez względu na czas i warunki, w jakich żyją chrześcijanie, również ascezy fizycznej: cały bowiem człowiek, dusza i ciało, powinno uczestniczyć aktywnie w tym akcie religijnym, którego owoc jest składany w ofierze eucharystycznej. Chodzi zatem nie tylko o sprawy duchowe, które w obecnej reformie zostały wyraźniej zaakcentowane, ale również i o udział „ciała”, może dotychczas zbyt mało zaakcentowany, niemniej jednak równie ważny. Modlitwa nad darami z poniedziałku piątego tygodnia Wielkiego Postu podkreśla ważność — przy sprawowaniu eucharystycznej ofiary — nie tylko czystości serca ale także *paenitentiae corporalis fructum*²⁷. Można dostrzec w tym sformułowaniu echo nauczania św. Jana Chrzyciela: „Wydaje więc godny owoc nawrócenia” (Mt 3,8). Przygotowanie do obchodzenia świąt paschalnych ma obejmować zatem duszę i ciało, które zostają uświęcone przez eucharystyczną ofiarę²⁸.

Postawa wielkopostna chrześcijanina ma charakteryzować się wolnością od pokus świata (*a terrenis effice illecebris liberatos*)²⁹, a także od wszystkich ziemskich, zapewne niewłaściwych i złych, przywiązań (*a vitiis terrenis*)³⁰. Ta zewnętrzna postawa pokutna ma być odrzuceniem przyłgnięcia do fałszywych radości, a usilnym dążeniem do prawdziwego szczęścia³¹. Często chodzi o to, by Bóg skierował ku sobie naszą oporną, buntowniczą wolę³², byśmy oczyszczeni od skłonności do złego od „ziemskiej starości” (*terrenae vetustatis*), czynili postępy w odnowionym w nas, życiu łaski³³. Uczestnicząc w świętych obrzędach, winniśmy przez czynną miłość, dobre czyny, wnikać w tajemnicę Męki Syna Bożego³⁴.

Teksty modlitw liturgicznych, jak powyższe, wnoszą bez wątpienia pewne *novum* do naszego spojrzenia na Wielki Post. Wydaje się, że teksty te wnoszą pewną korektę naszego sposobu „uprawiania pokuty”; cały człowiek, w swym bogactwie postaw, bierze udział w przygotowaniu do świąt paschalnych. Uczestnictwo w ofierze eucharystycznej zmierza do uświęcenia zarówno duszy, jak i ciała człowieka; udzielając łaski do podejmowania bogatej w swej postaci zewnętrznej także, postawy pokutnej.

²⁶ AAS 58 (1966) 177—198 (tłum. polskie w: PPK z. 2, Warszawa 1969, 67—104).

²⁷ MR 218 — poniedziałek 5 tyg. WP.

²⁸ MR 192 — II niedziela WP: *fideliū tuorum corpora mentesque sanctificet. Mens* w języku biblijnym i patrystycznym jest terminem wskazującym na aktywność duchową człowieka (por. A. Blaise, *Le vocabulaire latin des principaux thèmes liturgiques*, Turnhout 1954, 533); *mens* w naszym przypadku zachowało znaczenie powyższe: odnosi się więc do strony duchowej człowieka, w odróżnieniu od *corpus* oznaczającym stronę fizyczną, materialną.

²⁹ MR 194 — poniedziałek 2 tyg. WP.

³⁰ MR 195 — wtorek 2 tyg. WP. Interesując postawę, zalecaną w tych modlitwach Kościoła, należy wziąć pod uwagę nauczanie Soboru Watykańskiego II oraz mentalność dzisiejszego człowieka. To pozwolił sprecyzować, że chodzi tu o uwolnienie od tego wszystkiego co grzeszne, złe lub prowadzi do grzechu. I tylko taka interpretacja wydaje się jedynie słuszna; Sobór Watykański II potwierdził bowiem doniosłość i wartość tego co ziemskie (m. in. KK 36; KDK 36).

³¹ Por. MR 205 — czwartek 3 tyg. WP.

³² MR 215 — sobota 4 tyg. WP.

³³ MR 210 — poniedziałek 4 tyg. WP.

³⁴ MR 238 — Wielka Sroda.

2. Wymiar duchowy pokuty wielkopostnej

W czasie Wielkiego Postu cała wspólnota chrześcijańska i każdy wierny z osobna, są wzywani do głębokiej odmiany, przemiany duchowej. Składając dary i zanosząc prośby, biorący udział w sprawowanej liturgii powinni „zwracać swe serca ku Bogu”³⁵ z należyтым usposobieniem uczestniczyć w świętych obrzędach³⁶. Bez trudu dostrzega się tu odległe wołanie proroka Joela: „Nawróćcie się do Mnie całym swym sercem... rozdzierajcie jednak serca wasze, a nie szaty” (2,12—13); a także głos Jeremiasza: „Nawróć nas, Boże, do Ciebie wrócimy” (Lm 5,21). Gdy sprawujemy Eucharystię, przebiegalną ofiarę, uświadamiamy sobie wyraźniej, że to Bóg jest tym, który ma pokierować naszymi „niestałymi sercami”³⁷.

Postawa chrześcijanina w okresie Wielkiego Postu, ukazywana w modlitwach *super oblata* wywodzi się z nawrócenia³⁸, a więc ze zmiany stylu i sposobu naszego życia³⁹. Nauczanie Kościoła poszerza to spojrzenie modlitw liturgicznych, wyjaśniając, że „nawrócenie” (*metanoia*) jest wewnętrzną przemianą całego człowieka, przez którą zaczyna on myśleć, sądzić i układać swoje życie przepojony tą świętością i miłością Boga, które... zostały ujawnione w Synu i nam w pełni udzielone⁴⁰. Takie nawrócenie wyjednuje nam ofiara Mszy świętej⁴¹; jest ona znakiem naszego oddania, poprzez którą jednocześnie Bóg uświęca nasze życie⁴². Eucharystia zajmuje ważne miejsce w życiu duchowym wiernego; praktyka pokutna ma zmierzać, przez oddane Bogu życie, do godnego składania Najświętszej Ofiary⁴³, która jest „szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła i źródłem, z którego wypływa cała jego moc” (KL 10).

Ofiara eucharystyczna staje się dla nas skuteczną, udziela nam swych owoców, jeśli Pan oczyści nas ze „starych” skłonności do złego i odnowi w nas życie Boże⁴⁴. Ten temat jest szczególnie charakterystyczny dla św. Pawła, dla którego „starość” i „nowość” posiadają bardzo określoną wymowę⁴⁵: starość jest symbolem zła, grzechu, a nowość oznacza nawrócenie, dobro, zjednoczenie z Chrystusem⁴⁶. Autentyczny Chrystusowy styl życia domaga się zatem radykalnej zmiany w porównaniu z „dawnym” sposobem życia: „co się tyczy poprzedniego sposobu życia trzeba porzucić dawnego człowieka, który ulega zepsuciu... a ... przyobleć człowieka nowego” (Ef 4,22—24); osobisty wkład chrześcijanina polega więc na rzeczywistym uśmiercaniu „starego człowieka” (Kol 3,9), który jeszcze żyje w jego członkach, „w tym, co przyziemne”⁴⁷.

W przygotowaniu do świąt Paschy chodzi o odnowienie naszego życia⁴⁸;

³⁵ MR 189 — czwartek 1 tyg. WP.

³⁶ MR 184 — I niedziela WP.

³⁷ MR 219 — wtorek 5 tyg. WP.

³⁸ MR 221 — czwartek 5 tyg. WP.

³⁹ Takie znaczenie łacińskiego słowa *conversio*, *conversatio* sugeruje A. Blaise, *dz. cyt.*, 563.

⁴⁰ Por. Paweł VI, *Paenitemini*, tłum. pol. PPK, z. 2, 77.

⁴² Por. MR 186 — poniedziałek 1 tyg. WP.

⁴¹ MR 221 — czwartek 5 tyg. WP.

⁴³ Por. MR 198 — piątek 2 tyg. WP.

⁴⁴ Por. MR 210 — poniedziałek 4 tyg. WP; por. także: MR 212 — środa 4 tyg. WP.

⁴⁵ Por. Rz 6,6; Kol 3,5. 9—10; Ef 4, 22—24.

⁴⁶ Por. *List do Rzymian. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz*, oprac. K. Romaniuk, Poznań 1978, 146.

⁴⁷ Por. *Listy więzienne świętego Pawła. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz*, oprac. Jankowski, Poznań 1962, 281. 284. 456—457.

⁴⁸ MR 212 — środa 4 tyg. WP.

bardzo ważne jest, by w większej czystości obchodzić misterium paschalne⁴⁹; aby, dzięki łasce Bożej, z oczyszczoną duszą uczestniczyć w ofierze eucharystycznej i w ten sposób gorliwie przygotować się na „uroczysty obchód jej ustanowienia”⁵⁰. Ofiara „uwielbienia i prześląbania” oczyszcza nasze serca, abyśmy odpowiedzieli miłością na Bożą miłość⁵¹.

Czas Wielkiego Postu jest okresem przemiany naszego życia. Bóg, który oświecił nas, dając nam poznanie prawd chrześcijańskiej wiary, mocą ofiary eucharystycznej, „oczyszcza” swoich wiernych. Nawrócenie, głęboka przemiana płynąca z pokuty wielkopostnej i uczestnictwo w Eucharystii sprawiają, że dochodzi się do poznania prawdy, człowiek zbliża się do Tajemnic Chrystusowych; możliwe jest zatem poznanie właściwej drogi czynienia pokuty⁵².

Sprawowana ofiara Mszy świętej, mocą nadprzyrodzoną sprawia w nas konieczną przemianę i oczyszcza nas — to też stanowi jeden z ważnych przedmiotów prośby Kościoła po zakończeniu Liturgii Słowa, w której, kolejny raz, poznaliśmy prawdy chrześcijańskiej nauki (*quos fidei christianae eruditionibus imbuisti*)⁵³. Tematyka modlitwy nad darami pozostaje zatem w związku z Liturgią Słowa, w której „Bóg przemawia do swego ludu, ujawnia się tajemnica odkupienia i zbawienia oraz dostarczony jest duchowy pokarm, a sam Chrystus przez swoje słowo jest obecny w pośrodku wiernych. Słowo zaś Boże lud czyni swoim w śpiewach i łączy się z nim w wyznaniu wiary”⁵⁴.

Nawrócenie wielkopostne jest nie tylko powrotem do Boga, ale także decyzją i zobowiązaniem „powrotu” do wspólnoty z tymi, którzy tworzą jeden lud Boży. Warunkiem fundamentalnym, takiego właśnie „powrotu” do wspólnoty, jest przebaczenie braterskie, jak przypomina modlitwa nad darami III niedzieli W. Postu⁵⁵. Błagając o odpuszczenie naszych osobistych win, musimy uczyć się przebaczać naszym braciom, bliźnim. Pojednanie z Bogiem Ojcem jest możliwe zatem jedynie, jeśli ma miejsce pojednanie z naszym bliźnim, bo to jest prawdziwie Bogu miła ofiara⁵⁶.

3. Aspekt „chrzcielny” Wielkiego Postu

Okres Wielkiego Postu był zawsze w Kościele czasem pokuty i bardziej intensywnego życia chrześcijańskiego, oraz czasem poświęconym sakramentowi chrztu. Jak wynika choćby z powyższej analizy, modlitwa nad darami „wielkopostna”, daje dość kompletne spojrzenie na przygotowanie do Paschy i na przeżycie Wielkiego Postu poprzez pokutę i praktyki wielkopostne. Tematyka „chrzcielna” natomiast jest obszernie ukazana w formularzach mszalnych, przeznaczonych głównie dla katechumentów i przyjmujących w tym okresie chrzest święty, a mianowicie: *In scrutiniis peragendis* (MR 729—732)

⁴⁹ MR 214 — piątek 4 tyg. WP.

⁵⁰ MR 207 — sobota 3 tyg. WP.

⁵¹ MR 183 — sobota po Popielcu.

⁵² MR 216 — V niedziela W. Postu.

⁵³ *Tamże*.

⁵⁴ WOMRz (tłum. pol. w: PPK t. VI, z. 2, 220—221).

⁵⁵ MR 200.

⁵⁶ Przebaczenie braterskie jest także jedną z praktyk pokutnych właściwych na Wielki Post. Łatwo dostrzec tu echo nauczania Jezusa: „Jeśli bowiem przebaczycie ludziom ich przewinienia, i wam przebaczy Ojciec wasz niebieski” (Mt 6,14). Istotnym momentem musi być pojednanie się z bratem swoim, zanim złoży się ofiarę na ołtarzu (por. Mt 5,23n). Modlitwa *Ojciec nasz* przypomina i poucza: „przebacz nam nasze winy, jak i my przebaczymy tym, którzy przeciw nam zawinili” (Mt 6,12).

i *In conferendo baptismate* (MR 732—735), które używa się ewentualnie w niedzielę: III, IV i V Wielkiego Postu. W pozostałych modlitwach *super oblata* tego okresu roku liturgicznego, temat chrztu jest raczej mało widoczny; jedynie wyraźny akcent odnajdujemy w tekście modlitwy nad darami z soboty V tygodnia Wielkiego Postu: Bóg przez sakrament chrztu odradza do życia wiecznego tych wszystkich, którzy w Niego wierzą, wyznają Jego imię⁵⁷. On przyjmuje wtedy dary i modlitwy od sług swoich, spełnia ich pragnienie i odpuszcza grzechy⁵⁸. Do sakramentu chrztu odwołuje się modlitwa nad darami z V niedzieli Wielkiego Postu, gdy prosząc o oczyszczenie wiernych z grzechów przez ofiarę eucharystyczną, wspomina o wszystkich tych, którzy otrzymali poznanie prawd chrześcijańskiej wiary (MR 216).

Analiza treści nowych modlitw *super oblata* Wielkiego Postu, przedstawiona tu w syntetycznym skrócie, prowadzi do lepszego zrozumienia reformy dokonanej w tym okresie roku liturgicznego. Zauważa się wielką troskę Kościoła wzbogacenia w nowe treści teologiczne modlitwy liturgicznej, a tym samym poszerzenie spojrzenia wiernych na praktykę pokutną Wielkiego Postu. Dzięki dokonanej reformie, modlitwy *super oblata* zyskały na większej przejrzystości, ale jednocześnie wzbogaciły się o głębię teologicznych treści. Otrzymałyśmy zatem ubogacone spojrzenie na Eucharystię, „jedyną ofiarę”, „świętą wymianę” składaną przez oddany Bogu Kościół, jako sakrament dający zbawienie; sprawowana w duchu pokuty wielkopostnej jest nazwana *sacrificium observantiae quadragesimalis*.

Przez odpowiedni dobór modlitw ze skarbca Kościoła, przez poprawienie bądź uzupełnienie tekstów modlitw, a niekiedy przez eliminację modlitw ubogich w treści, czas Wielkiego Postu ukazuje się w całym swym bogactwie teologicznym, nie zacieśnionym, jak bywało to często dotychczas, tylko do jakiegoś jednego jego aspektu. Wielki Post przedstawia się nam jako czas pełnienia dzieł pokuty i miłosierdzia; praktyka pokuty obejmuje całego człowieka, jego życie duchowe i fizyczne; cały człowiek bierze udział w przygotowaniu do obchodzenia świąt paschalnych. Postawa wielkopostna charakteryzuje się następnie wolnością od pokus świata i od wszystkich ziemskich, niewłaściwych i złych przywiązań; jest odrzuceniem fałszywych radości, a szukaniem i dążeniem do prawdziwego szczęścia. Postawa chrześcijanina w okresie Wielkiego Postu ma płynąć z jego nawrócenia, co stanowi moment najbardziej charakterystyczny tego czasu liturgicznego; chodzi tu o wewnętrzną przemianę całego człowieka, który zaczyna myśleć, sądzić i układać swoje życie po Bożemu. Głębsze poznanie prawdziwych ideałów, przechodzenie od „starości” do „nowości” życia, udział w tajemnicach wiary z czystym sercem, powrót do wspólnoty Kościoła poprzez przebaczenie braterskie — wszystko to stanowi bogactwo nowego spojrzenia na Wielki Post i na życie chrześcijanina dzisiaj przeżywającego tajemnice wiary.

Sądzić należy, że to spojrzenie i przypomnienie, które odnajdujemy w modlitwach nowego mszału, powoli będzie przenikać do świadomości i życia wiernych.

ks. Jan Janicki, Kielce

2. Nowa instrukcja w sprawie niektórych norm dotyczących misterium Eucharystii

Kongregacja do Spraw Sakramentów i Kultu Bożego wydała 3 IV 1980 r. instrukcję w sprawie niektórych norm dotyczących kultu Tajemnicy Eucharystycznej. Instrukcja rozpoczyna się od słów *Inaestimabile donum*. Jest ona

⁵⁷ MR 223.

⁵⁸ *Tamże*.

dokładnie tego samego typu dokumentem, co instrukcja samej kongregacji z 5 IX 1970 r., określana jako trzecia instrukcja dotycząca wprowadzenia w życie soborowej odnowy liturgii. Ostatnio wydany dokument nie chce być syntezą uprzednio wydanych przepisów. Bezpośrednim powodem wydania instrukcji są pewne nadużycia dotyczące Eucharystii. Niektóre z nich, zwłaszcza mnożenie modlitw eucharystycznych bez aprobaty kościelnej, czy wykorzystanie tekstów liturgicznych do celów społeczno-politycznych grożą „rzeczywistym zafalszowaniem liturgii katolickiej”. Dokument jest także wynikiem świadomości, że wierni mają prawo do prawdziwej liturgii to jest takiej, jakiej chciał i jaką ustanowił Kościół. Niestosowne zaś eksperymenty dezorientują wiernych. Posługiwanie się tekstami nie zatwierdzonymi, stwierdza dokument, prowadzi do zerwania „koniecznej spójni między *lex orandi* i *lex credendi*”. W tym świetle dokument przypomina: „Nikommu innemu, choćby był kapłanem, nie wolno na własną rękę niczego dodawać, ujmować lub zmieniać w liturgii”.

Instrukcja w dalszym ciągu podaje szczegółowe przypomnienia dotyczące sprawowania Mszy św. oraz kultu Eucharystii poza Mszą św. Uwagi te obejmują 27 artykułów. Przytoczymy najbardziej typowe mając na uwadze rzeczywistość Polską.

„Homilia ma na celu wyjaśnić wiernym słowo Boże zawarte w czytaniach oraz wskazać na jego współczesną wymowę. Homilia należy zatem do kapłana lub do diakona” (art. 3).

„Odmówienie modlitwy eucharystycznej, będącej ze swej natury jakby szczytem całego obrzędu, jest zastrzeżone kapłanowi na mocy święceń. Jest zatem nadużyciem, jeśli każe się odmawiać niektóre części modlitwy eucharystycznej diakonowi, ministrowi niższego stopnia lub wiernym. Zgromadzenie nie pozostaje jednak bierne i bezczynne: łączy się ono z kapłanem przez wiarę i w milczeniu oraz okazuje swoją łączność poprzez różne sposoby uczestnictwa, przewidziane w trakcie modlitwy eucharystycznej: odpowiedzi dialogowane przed Prefacją *Sanctus*, aklamacja po przeistoczeniu, końcowe *Amen* po słowach *Per ipsum...*, które również są zastrzeżone kapłanowi. Zwłaszcza to *Amen* winno być dowartościowane za pomocą śpiewu, ponieważ jest ono ze wszystkich *Amen* we Mszy św. najważniejsze” (art. 4). Postulat dowartościowania *Amen* na zakończenie doksológii realizuje się jak wiadomo w wielu parafiach poprzez śpiew trzykrotnego *Amen*, czy też w formie kanonu.

„Należy pamiętać, że na modlitwę eucharystyczną nie powinny się narzucać inne modlitwy lub śpiewy. Kapłan winien wypowiadać wyraźnie słowa modlitwy eucharystycznej, aby wierni z łatwością rozumieli i żeby pomogła ona stworzyć prawdziwą wspólnotę, skupioną na sprawowaniu Pamiętki Pana” (art. 6).

Natomiast art. 14 przynosi zmianę. Zakazuje bowiem przechowywania wina konsekrowanego. Możliwość taką przewidywała uprzednia instrukcja *Eucharisticum Mysterium*.

„Należy zalecać wiernym, aby nie zaniedbywali obowiązku należytego dziękczynienia po Komunii św. bądź to podczas sprawowania obrzędu: zachowując chwilę milczenia, śpiewając jakiś hymn lub psalm, albo inną pieśń pochwalną, bądź to po zakończeniu”.

W zakresie czci Najświętszego Sakramentu poza Mszą św. instrukcja przypomina m. in.:

21. Przy wprowadzeniu pobożnych praktyk eucharystycznych trzeba mieć na uwadze okresy liturgiczne, aby te praktyki harmonizowały z liturgią, z niej w jakiś sposób czerpały natchnienie i do niej prowadziły lud chrześcijański.

23. Nie należy zapominać, że przed błogosławieństwem Najświętszym Sakramentem winno się poświęcić odpowiedni czas na czytanie Słowa Bożego,

na pieśni i modlitwy oraz na cichą adorację. Na zakończenie adoracji śpiewa się jakiś hymn, odmawia się lub śpiewa jedną z modlitw wybranych z Rytułu Rzymskiego.

26. Przed Najświętszym Sakramentem zamkniętym w tabernakulum lub wystawionym publicznie, należy zachować czcigodny zwyczaj przykłękania, na znak uwielbienia. W akt ten należy wkładać całą duszę. Aby serce ugięło się przed Bogiem w kornej czci, przykłękanie nie powinno być ani śpieszne, ani niedbałe.

Warto podkreślić, że instrukcja przypominając zakaz dotyczący dokonywania zmian w liturgii, nie odwołuje tych wypadków, w których dotychczasowe dokumenty pozwoliły na improwizację słów *his vel similis verbis* czy *sequentes vel alias invocationes profert* itp. dotyczy to np. wprowadzania do aktu pokuty, do *Ojcze nasz* i innych.

Godne podkreślenia jest również ostatnie stwierdzenie instrukcji, które upatruje źródło pewnych trudności w omawianej dziedzinie w niewystarczającej znajomości racji teologicznych i duchowych odnoszących się do wprowadzonych przez sobór zmian. W dalszym ciągu istnieje konieczność pogłębiania rzeczywistego obrazu Kościoła, którego żywym przejawem jest liturgia. Dlatego „należy koniecznie dbać o formację liturgiczną w seminariach i na wydziałach, o uczestnictwo księży w kursach, zjazdach, spotkaniach czy tygodniach literackich, podczas których studium i refleksja będą umiejętnie dopełniane przez wzorowe sprawowanie obrzędów. W ten sposób kapłani będą mogli oddać się skuteczniejszej pracy duszpasterskiej, katechezie liturgicznej wiernych, organizowaniu grup lektorów, formacji zarówno duchowej jak i praktycznej ministrantów kształceniu animatorów zgromadzenia stopniowemu wzbogacaniu śpiewnika, słowem, tym wszystkim inicjatywom, które mogą ułatwić coraz głębszą znajomość liturgii”.

ks. Bogusław Nadolski TChr., Poznań

II. WSPÓLNOTA LITURGICZNA

1. Święcenie niedzieli

Niedziela coraz bardziej traci w naszych czasach chrześcijański sens i charakter, głównie wskutek zagrożeń ze strony panoszących się w społeczeństwach tendencji sekularyzacyjnych oraz orientacji konsumpcyjnej współczesnego człowieka. Rozbudowany olbrzymi przemysł rozrywkowy, żerujący na „wolnym czasie” ludzi, nie zawsze stawia właściwe akcenty w kształtowaniu oblicza dzisiejszej niedzieli. Problem ten od szeregu lat jest dyskutowany nie tylko wśród pastoralistów, ale także liturgistów i moralistów. Usiłują oni przy pomocy różnych środków rewaloryzować sens i charakter dnia niedzielonego. Do nich zalicza się H. Spaemann, który na łamach „Gottesdienst” (nr 11,3 czerwca 1980, s. 81—83) proponuje w 7 punktach pewne rozwiązanie tego palącego problemu. Podajemy je w niewielkim skrócie dostosowując pewne szczegóły tych propozycji do warunków polskich.

1. Niedziela rozpoczyna się w sobotę wieczorem

W Biblii każdy z dni rozpoczyna się zwykle wieczorem: „nastał wieczór i poranek — dzień pierwszy” (Rdz 1,5). Praca dzienna została wykonana, a w ślad za nią idzie refleksyjny czas wieczorny, który wprowadza w nowy dzień i otwiera człowieka na jego nadzieje i obietnice. „Bóg widział, że to było dobre” — tym stwierdzeniem kończy się każdy z dni stworzenia. To są niewątpliwie archetypiczne normatywne słowa pod adresem człowieka — „obrazu Bożego”. Każdy wieczór powinien być takim spojrzeniem retrospek-

tywnym życia, widzeniem nowych związków mijającego dnia; tym samym zasiewa on równocześnie „niesienie z góry” w ciszę nadchodzącej nocy; nasienie które — podczas gdy my śpimy — kiełkuje w ukryciu i następnemu dniowi pomaga wydać plon (por. Mr 4, 26—29). Wieczór spędzony bez spokoju i wytchnienia (np. przy telewizorze i oglądaniu filmu kryminalnego sprawia, że noc staje się „bezludem i pustkowiem” (Rdz 1,2) a następujący po niej dzień pozostaje bez wewnętrznego kształtu i owocu. Autor przechodząc do konkretnych wskazań proponuje szczegółowe formy przygotowania się do niedzieli, jak włożenie po sobotniej kąpeli już świątecznego stroju. Ważne to zwłaszcza dla dzieci, którym taka praktyka ma pomagać niedzielę wyczekiwać, odróżnić od pozostałych dni i ukochać. Żydzi przed zachodem słońca zwykli zapalać tzw. świece szabatowe. Chrześcijanie mogliby skorzystać z tego zwyczaju i pozostawić płonąca świecę na stole. Ona jednoczyłaby wszystkich w tym przygotowaniu się na niedzielę, która — jak wiadomo — poświęcona jest Temu, który jest „światłością świata”. Inne możliwości przygotowania niedzieli widzi w lekturze, pielęgnowaniu sztuki czy uprawianiu muzyki, a przede wszystkim we wspólnej rodzinnej kolacji przepojonej już nutą świąteczną.

2. Niedziela trwa 24 godziny

Msza św. winna być dla wspólnoty wierzących jakby „introitem” każdej niedzieli. Niedziela w całości stanowi sferę sakralną. Rzeczywistość wielkanocna (niedziela jest dniem Zmartwychwstania) chce przeniknąć i sobą zapełnić całą niedzielę. Nie chodzi tu o błogie zadowolenie, że się zadośćuczyniło obowiązkowi Mszy św. niedzielnej przez godzinny pobyt w kościele. Także na terenie pozakościelnym niedziela nie przestaje być sakralnym symbolem wielkanocnego daru pokoju. Człowiek współczesny potrzebuje tych 24 godzin w tygodniu. Są one dlań wciąż od nowa wzmacniającym impulsem z góry, ułatwiającym realizację codziennych zadań. Niedziela pozwala uświadomić sobie, w tych wciąż obracających się trybach czasu, nasze wieczne przeznaczenia i wyjątkowość naszego życia.

Dzieci podczas Mszy św. nie odrabiają zadań domowych, nauczyciele nie poprawiają zeszytów, ludzie interesu nie wystawiają w tym czasie rachunków ani nie sporządzają deklaracji podatkowych, politycy nie rozprawiają o problemach swej partii: tego wszystkiego nie powinno się także czynić w ciągu niedzieli. Wolny czas winniśmy poświęcić rodzinie, przyjaciółom, muzyce, grze i zabawie, tańcom, spacerom, wycieczkom na łonie natury, odwiedzinom chorych, a także pisananiu listów, a nade wszystko na wyrażanie wdzięczności Bogu za każde, najmniejsze nawet, otrzymane dobro. I na odwrot: nie powinno się w niedzielę zmieniać ani poprawiać Bożego świata zarówno praktycznie przez różne prace, jak i w swoich planach. Nie odczuje się bowiem blasku i wartości tego dnia, jeśli nie będziemy zdolni do pewnych ograniczeń czy wstrzymania się od określonych zajęć.

3. Unikać zbytecznej krytyki

Duch szabatowy jest duchem pozytywnym. Obok rezygnacji z niekoniecznej pracy najważniejszym ćwiczeniem niedzielnym winna być rezygnacja ze zbytecznej krytyki, a także z pewnych ustaleń i sądów na temat wartości najbliższego otoczenia lub utyskiwania na czasy nienajlepsze. Krytyka być może w dzień powszedni jest konieczna, zwłaszcza, gdy ktoś jest za jakiś odcinek pracy odpowiedzialny. Złe się bowiem na świecie dzieje, a gdzieś-niegdzie zmiany są wprost nieodzowne. Niemniej w niedzielę nie powinniśmy na to zezwalać, owszem powinniśmy sobie nawzajem zakazać krytykowania oraz wytykania błędów. Ten dzień bowiem ma nam otworzyć oczy na fakt,

że świat jest Bożym stworzeniem i posiada obietnice dane mu wskutek zmartwychwstania Tego, który za niego oddał życie. Boże „tak” wypowiedziane w Chrystusie do ludzi wstrzymało napór ludzkiego „nie” grzechu i zwyciężyło je. Niedziela jest po to, byśmy w tym Bożym „tak” uczestniczyli i je dalej przekazywali. Tylko na tej drodze Duch Bożego „tak”, Duch Święty, przeniknie nas samych i otaczający świat.

4. Urzeczywistniać wspólnotę życia

Charakterystyczne dla dni powszednich jest to, że się w tych dniach załatwia interesy. Związki międzyludzkie orientowane są konkretnymi celami poszczególnych jednostek czy grup. Jeden potrzebuje drugiego, jego usług, funkcji czy zdolności. Konkretnie „ty” przekształca się na tej płaszczyźnie łatwo w formę bezosobową. Niedziela ma i w tym zakresie konkretne zadania, mianowicie ułatwić chce każdemu z ludzi zbliżenie do drugiego brata, zajęcie się nim, poświęcenie mu czasu, który sami też przeżywamy jako dar, nadto ożywić pragnie związki z drugimi ludźmi, by stały się związkami takimi, jakimi Bóg je zaplanował. Celem wolnego czasu jest, by złączyła nas wszystkich jedna miłość. Z chwilą gdy ten cel osiągniemy, ogarniać nas powinna wieczność. Nie zamykać się w sobie, ale dzielić czas z drugim, darować mu go chętnie, oto niedziela i stosowna do dzisiejszych czasów postawa.

5. Pozostawić sobie czas na Pana Boga

Potrzebujemy także samotności. Braterskość oraz wewnętrzna cisza, gromadzenie się i skupienie winny się wzajemnie uzupełniać. Niedziela jest także szansą dla ciszy, która jest największym darem Boga, gdyż jest trwaniem i słuchaniem w Bogu. W tej to ciszy Bóg człowiekowi całkowicie wystarcza. Bóg na to czeka. Chce, byśmy mieli czas tylko dla Niego, byśmy wpatrywali się w Jego oblicze, w Synu Jezusie Chrystusie. Jako chrześcijanie możemy i winniśmy też zastępować za innych złożyć Bogu daninę czasu, szczególnie za tych, którzy wciąż nie znajdują czasu dla Boga, mimo że Bóg im czasu nie skąpi.

6. Oczekiwać przyjścia Pana

Niedziela mogłaby i powinna podtrzymywać w nas i ożywiać świadomość, że zarówno czas naszego życia jak i życia świata zmierza ku osobowemu „Ty”. Takie doświadczenie jest jeszcze żywe u dzieci i u osób zakochanych. Ich czas znaczone jest oczekiwaniem, przyjściem i byciem oraz odchodzeniem, nieobecnością i powrotem jakiegoś „Ty”. W niedzielnej liturgii eucharystycznej śpiewamy: „Głosimy śmierć Twoją, Panie, wyznajemy Twoje zmartwychwstanie i oczekujemy Twego przyjścia w chwale.” To uwielbiające i dziękczynne wołanie wyraża sposób, jakim Bóg widzi czas i cel, któremu czas ma służyć.

„Niech będą przepasane biodra wasze i zapalone pochodnie. A wy podobni do ludzi, oczekujących swego Pana, kiedy z uczyty weselnej powróci...” (Łk 12, 35 n).

„Podobne będzie królestwo niebieskie do dziesięciu panien, które wzięły swoje lampy i wyszły na spotkanie pana młodego...” (Mt 25, 1—13).

„Na ostatek odłożono dla mnie wieniec sprawiedliwości, który mi w owym dniu odda Pan, sprawiedliwy sędzia, a nie tylko mnie, ale i wszystkim, którzy umiłowali pojawienie się Jego” (2 Tm 4,8).

7. Zapelniać czas prawdziwym życiem

Co najbardziej wygasza ducha niedzielnego? Bezduszne przeciąganie się lub bezwolne karmienie się propozycjami przemysłu rozrywkowego. Niedziela nie po to istnieje, by czas bezmyślnie marnować, lecz by wypełnić go prawdziwym życiem. Mamy ćwiczyć się w tym oraz nieustannie innych obdarowywać.

opracował ks. Grzegorz Okroy TChr., Łomianki k. Warszawy

2. Liturgia w Taizé

Co stanowi największą atrakcję Taizé? Jaka jest przyczyna wielokrotnego powrotu młodzieży, zresztą nie tylko młodzieży, z różnych stron świata do tego miejsca? Tą „atrakcją” Taizé, jest piękny śpiew, owe melodyjne „kanony” przekazujące wersety biblijne, zewnętrzna oprawa tego wszystkiego, co dzieje się wewnątrz Kościoła Pojednania. Wnet jednak „atrakcja” wprowadza w głębszy nurt. Jest nim modlitwa i sprawowana liturgia.

Jak wynika z wypowiedzi młodzieży, najbardziej istotna dla niej jest tam „wspólna modlitwa, modlitwa codziennie podejmowana przez ludzi, u których wyczuwają zaangażowanie”¹. Ta właśnie modlitwa wspólna, pozwala współczesnemu człowiekowi przekroczyć ramy czasu, zaczerpnąć oddechu wieczności, spotkać się z Bogiem. Wspólna modlitwa „jest tym momentem, gdy czas ma zupełnie inną wartość, gdy nabiera wagi wieczności. Poprzez modlitwę Kościoła wszyscy razem na chwilę są wyzwoleni spod praw czasu. I to właśnie ma znaczenie dla człowieka współczesnego, owładniętego wymogami wzmoczonej wydajności i techniki”².

Mówiąc zatem o liturgii w Taizé, ma się na myśli przede wszystkim owe codzienne wspólne dzieło — modlitwę, następnie świętowanie niedzieli oraz okresów i świąt liturgicznych, wreszcie sprawowanie sakramentów a przede wszystkim Eucharystii. W obecnej wypowiedzi ograniczę się do omówienia codziennej modlitwy.

1. Księga codziennej modlitwy

Podręcznik, który obecnie służy wspólnocie do sprawowania codziennej chwały Bożej nosi tytuł *La louange des jours*³. Sięga on w swej treści i formie do tradycji pierwszych wieków chrześcijaństwa. Swą zaś wewnętrzną jedność, pewną logiczną całość zawdzięcza żywemu doświadczeniu. Wyraźnie nosi cechy biblijnej i liturgicznej tradycji Kościoła, jak również znamiona aktualności i współczesności.

Dzieli się on na trzynaście rozdziałów. Pierwsze sześć podaje przebieg głównych modlitw dnia — porannej i wieczornej dostosowanych do poszczególnych okresów liturgicznych. Trzy kolejne zawierają modlitwy południowe, przed spoczynkiem (komplety) i na czas nocnych czuwań (wigilie), które poprzedzają świętowanie każdej niedzieli i większych uroczystości. Dziesiąty rozdział obejmuje modlitwy ku czci Maryi Dziewicy, apostołów i niektórych świętych. Ponadto są w nim podane krótkie biblijne notki biograficzne i wskazówki odnośnie psalmów i czytań, które należy wybrać w danym dniu. Rozdział jedenasty zawiera jedynie odnośniki do Pisma Świętego wyznaczając lekturę na poszczególne dni całego roku. W dwunastym rozdziale natomiast są zebrane oracje na wszystkie niedziele i dni tygodnia. Ostatni rozdział zawiera psalterz poprzedzony zestawem psalmów na poszczególne godziny

¹ Br. Roger, *Walka ludzi pokoju*, Paris 1974, 37.

² *Tamże*.

³ *La louange des jours*, Taizé 1977, wyd. 6.

modlitw rozłożony na 6 tygodni. Psalmi są podane w formie dostosowanej do sprawowania liturgii, stąd też z niektórych psalmów podane są tylko wybrane fragmenty (Ps. 9, 16, 34, 72, 88, 93, 126, 127, 143). Należy podkreślić w tej części swego rodzaju *tituli psalmorum*. Są one oryginalne, trójwierszowe. Pierwsze zdanie zawiera niejako streszczenie psalmu, ujmuje jego treść starotestamentalną, drugie ukazuje chrystologiczną interpretację psalmu, wreszcie trzeci wiersz podaje pewną wskazówkę eklezyjalną czy też egzystencjalną, wyraża często akt strzelisty modlącego się człowieka. Tytuły te pomagają przejść od modlitwy świątynnej Starego Testamentu do modlitwy Kościoła, do zarliwej, osobistej modlitwy ucznia Chrystusowego, podążającego w obecnej sytuacji do realizacji Bożego Królestwa.

2. Struktura codziennej modlitwy

Różne elementy tej wspólnotowej modlitwy zgrupowane są według czteroczonowego schematu: a) psalmodia, b) lektura, c) śpiew, d) modlitwa.

Na psalmodię składa się wprowadzenie i zestaw psalmów. Wprowadzenie składa się: z inwokacji czy inwitorium, z jednej lub kilku strof psalmu właściwego na dany okres liturgiczny lub też kilku wersetów zaczerpniętych z pism prorockich czy Ewangelii. Psalm poprzedza i kończy antyfonia, która w święta może być śpiewana na wzór responsoryjny. Ostatni psalm wieńczy doksologia, która ma cztery formy. Przy recytacji psalmów odmawia się najprostsza: „Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu na wieki wieków, Amen”. Inne, bardziej rozbudowane stosuje się, gdy psalmy są śpiewane. Jedną z tych doksologii jest następująca: „Oddajmy chwałę Ojcu Wszechrzeczy i Jego Synowi, Jezusowi Chrystusowi, naszemu Panu oraz Duchowi, który mieszka w naszych sercach, na wieki wieków. Amen”⁴.

Czytania w modlitwie porannej, zaczerpnięte są ze Starego Testamentu i Ewangelii, w wieczornej modlitwie — z Listów Apostolskich. Lektura ze Starego Testamentu zawierająca bardziej znamienne fragmenty, jest rozłożona na trzy lata — A, B, C. Obecny rok 80-ty jest rokiem B. Ewangelie i Listy czyta się w ciągu roku, niektóre teksty są wielokrotnie powtarzane. Dzieje Apostolskie są również rozłożone na trzyletni okres. Z Apokalipsy czyta się tylko niektóre fragmenty. Po czytaniach rozpoczyna się śpiew responsorium. Bywa ono dłuższe przy rannej modlitwie, krótsze przy wieczornej. Stanowi przejście od czytania Starego Testamentu do Ewangelii, dając chrystologiczną interpretację psalmów. Jest ono zarazem modlitewną refleksją wyśpiewaną na przemian przez solistę i wszystkich obecnych. Śpiew ten wprowadza w dłuższą chwilę milczenia, osobistej refleksji i modlitwy. W tej ciszy może być niekiedy wygłoszona homilia. Po medytacji śpiewa się hymn lub jakąś odpowiednią pieśń.

Ostatnim elementem tej wspólnotowej modlitwy są wezwania litanijne poprzedzone wersetem, nawiązującym do danego okresu liturgicznego. Po owych wezwaniach błagalnych, śpiewanych na wzór wschodnich ektenii, następuje modlitwa dnia, po niej zaś spontaniczne modlitwy, które zamyka modlitwa końcowa. Po tej modlitwie odmawia się lub śpiewa Modlitwę Pańską, po której przewodniczący udziela błogosławieństwa. Formuły zaczerpnięte są zazwyczaj z tekstów biblijnych.

3. Główne godziny

Liturgiczna modlitwa dnia zaczyna się, jak w tradycji judeochrześcijańskiej, wieczorem, po zachodzie słońca. Wieczór, uprzedzający liturgiczny dzień, to jego „wigilia”, „zwiastunka nocy”, która „przygotowuje się do dnia w ciszy

⁴ Tamże, 14.

i spoczynku"⁵. Codzienna chwalebna Boża dzieli się na trzy główne momenty, które odpowiadają trzem sytuacjom, określonym porą dnia. Jest to więc modlitwa wieczoru, poranne uwielbienie i modlitwa południowa. Te trzy zasadnicze godziny modlitw, które nadają rytm całemu życiu, działalności i wypoczynkowi tezańskiej wspólnoty wedle starochrześcijańskiej tradycji, odpowiadają trzem momentom paschalnego misterium, mianowicie Męce Chrystusa i złożenia Go do grobu, zmartwychwstania i uwielbienia w chwale.

Przewidziane są też modlitwy przed samym spoczynkiem i modlitwy nocne — czuwania wigilijne. Komplety, stanowiącą bardzo krótką modlitwę, odmawia się często też po kolacji. Wigilie zaś odprawia się w soboty wieczorem i w przeddzień wielkich uroczystości. Mają one swój układ. Rozpoczyna je inwitorium, po którym następują czytania biblijne i rozważania w milczeniu oraz śpiew sześciu psalmów. Po nich znów ma miejsce czytanie tekstów patrystycznych i rozważania, po czym śpiewa się dalsze sześć psalmów. Po skończeniu psalmodii czyta się jeden z tekstów ewangelijnych o zmartwychwstaniu, po którym rozbrzmiewa radosne responsorium, po nim zaś modlitwa dnia, akty uwielbienia Boga i nabożeństwo wigilijne kończy się starożytnym hymnem *Te Deum*.

4. Teologiczne aspekty

Czym jest owa modlitwa dla wspólnoty? Wprowadzenie do wspomnianego wyżej podręcznika wskazuje na kilka aspektów rozumienia tej modlitwy. Stanowi ona najprzód część tego powszechnego uwielbienia Stwórcy, które wyraża cała rzeczywistość stworzona przez sam fakt istnienia. Jest to dorzucanie do tej ogromnej harmonii uwielbienia głosu świadomego, dobrowolnego. To uwielbienie Stwórcy najpełniejszy wyraz znalazło w człowieczeństwie Chrystusa, który wprowadza nas w tę Jego chwałbę, dając królewskim kapłaństwem poprzez chrzest. Ta codzienna liturgia nadaje biblijny i uniwersalny wyraz hołdu składanemu przez chrześcijan w imieniu całego stworzenia. Jest to swego rodzaju forma przemowy człowieka do Stwórcy w imieniu makro- i mikrokosmosu. Modlitwa ta jest jeszcze czymś więcej. Jest ona częścią modlitwy Chrystusa i Kościoła. Syn Boży przez fakt Wcielenia i tajemnicę swej ofiarnej śmierci i zmartwychwstania przywrócił człowiekowi dostęp do Boga, Stwórcy wszystkich, jednocząc z Nim ludzkość. Wstępując do nieba, jako jedyny i najwyższy Kapłan, przedstawia Ojcu Niebieskiemu wraz ze swoją ofiarą uwielbienia i modlitwy całego Kościoła. Codzienna modlitwa liturgiczna partycypuje w tej niebiańskiej liturgii Chrystusa i aniołów, którzy przedkładają przed tron Boży modlitwy wszystkich ludzi. Jednoczy się ona z Chrytusem składającym swe życie na uwielbienie Ojca w zbawczej Ofierze za wszystkich ludzi. Jest ona wreszcie dziełem Ducha Świętego, który przychodzi z pomocą naszej słabej wierze. On „uczy nas prawdziwej modlitwy dzieci Bożych”⁶, pozwala nam wyrazić ją słowem Boga samego, „uświęcając nasze serca i pragnienia”. Uświęcająca obecność Ducha Świętego w każdym chrześcijaninie, umożliwia mu sprawowanie „kultu w Duchu i w prawdzie”. Modlitwa liturgiczna to wspólne dzieło Chrystusa i Kościoła, to uwielbienie Ojca przez Syna w Duchu Świętym. Przez nie realizuje się główny cel i powołanie człowieka nakreślone mu przez Stwórcę.

Wspólnota w Taizé bazując na doświadczeniu starych tradycji liturgicznych, troszczy się równocześnie o to, by dać tej modlitwie kształt, formę wyraz zewnętrzną zrozumiałą dla współczesnego człowieka. „Liturgia to ekspresja modlącego się Kościoła”⁷. Ten wyraz musi mieć formę biblijną, ale równocześnie tak wyrażoną, by bez większych trudności wprowadzała w głę-

⁵ Tamże, 9.

⁶ Tamże, 8.

biny Bożych tajemnic. Liturgia winna z dnia na dzień odkrywać coraz nowe warstwy tych Bożych bogactw. Droga kolejnych, radosnych odkryć tych nadprzyrodzonych treści, stopniowo prowadzi nas codzienna modlitwa „ku kontemplacji Boga w liturgii nowej ziemi”⁷.

Omówiony sposób modlitwy nie jest uważany za „liturgię oficjalną”, za coś ustalonego, wykończonego, bracia pragną jedynie, by stanowiła ona kolejny etap w poszukiwaniu liturgii Kościoła i w oczekiwaniu widzialnej jedności wszystkich chrześcijan⁸.

ks. Stefan Koperek, Kraków

⁷ *Tamże*, 14.

⁸ *Tamże*.

⁹ *Tamże*, 8.